

Patrimoni

La restauració dels monuments gironins en la documentació dels arxius

Josep M. T. Grau i Pujol

*Gerona: Abide de Pedro de Galligay -
v. Faraveli.*

Sant Pere de Galligants, abans de la restauració.

En les darreres sis dècades les administracions públiques han dedicat molts esforços a la recuperació del nostre patrimoni arquitectònic, primer el Govern central i, amb el traspàs de competències, la Generalitat de Catalunya. Prèviament a la restauració, hi ha la confecció d'un projecte per part d'un arquitecte, el qual cerca amb l'ajut dels historiadors de l'art totes les dades possibles sobre l'edifici, ja siguin bibliogràfiques, a través de publicacions (llibres i articles) o arxivístiques. Quan ja hi ha hagut alguna intervenció anterior, la

memòria esdevé un document indispensable de cares a evitar males interpretacions i sobretot per corregir aspectes que en el seu moment no es consideraren importants i es deixaren o bé es realitzaren inadequadament. Són conegudes les diverses tendències en cada moment històric de deixar-ho segons l'estat primitiu o mantenir les construccions posteriors, la de mostrar visiblement la part restaurada o bé dissimular-la, utilitzant els mateixos materials d'origen o tot el contrari, etc.

En el catàleg de l'arxiu central del Ministeri de Cultura es troben les fitxes de nou mil expedients de projectes realitzats per la Direcció de Belles Arts a la demarcació de Girona

L'arxiu central del Ministeri de Cultura

El 1989 el Ministeri de Cultura editava a Madrid el llibre de 702 pàgines *Fuentes documentales para el estudio de la restauración de monumentos en España*, en un pròleg d'Alfonso Muñoz Cosme i una introducció de Soledad Cases Gómez de Olmedo. L'obra és un instrument de descripció d'una secció de l'arxiu central del Ministeri de Cultura a la capital (Plaza del Rey, 1). El catàleg presenta ordenadament, primer per comunitats autònomes i després per províncies i municipis (amb un criteri alfabètic), les fitxes dels nou mil expedients de projectes de restauració de monuments realitzats per la Direcció General de Belles Arts del 1920 al 1980 a tot l'Estat(1). Se n'anota detalladament el contingut: memòria, plànols, pressupost i fotografies. La demarcació de Girona ocupa les pàgines 415-426.

Encara que sigui d'una manera telegràfica, relacionem a continuació els principals monuments restaurats. Al Pla de Girona destaca la capital amb les diferents esglésies: la Seu catedralícia (1958-1972)(2), Sant Feliu (1964-1979), Sant Nicolau (1941-1973), Sant Pere de Galligants (1958-1978), Sant Domènec (1961-1980), els caputxins (1980), sense oblidar les muralles (1972). Al Pla de l'Estany, a Banyoles hi ha el monestir de Sant Esteve i el Museu Arqueològic (1979), i a Porqueres el temple de Santa Maria (1955-1973).

A l'Empordà són nombrosos els expedients tramitats atenent la riquesa del seu patrimoni artístic. De Calonge hi ha el castell (1963-1972), de Colera el monestir de Sant Quirze (1973), de Cruïlles el de Sant Miquel (1979), de Belleaire el castell (1979), d'Empúries el castell, les muralles i l'església de Santa Margarida (1953-

Sant Pere de Galligants, després de la restauració.

1973), de la Bisbal el castell (1970-1971), de Pals i Peratlada, el recinte murat (1966-1979), de Peralada el claustre de Sant Domènec (1979). Del gran conjunt del monestir de Sant Pere de Roda, al terme municipal de Port de la Selva, hi ha prop d'una quinzena d'expedients del 1942 al 1981. De Roses sobresurt el castell (1973) i la parroquial de Santa Maria (1965-1968). A Sant Feliu de Guíxols les actuacions se centren exclusivament al monestir (1960-1980). De Sant Miquel de Fluvià tenim l'església de Sant Miquel (1944-1979). De Torroella de Montgrí només consta la instal·lació d'un parallamps al castell el 1956. A Ullastret, Vulpellac i Monells es rehabilitaren els recintes medievals (1967-

1972), a Vilabertran es feren obres generals a Santa Maria (1944-1979). A Lledó el 1972 s'arranjà el teulat i l'absis de Santa Maria, i a Sant Julià de Boada també l'església (1941). A la comarca de la Selva els arquitectes reconstruïren el clos emmurallat de les viles d'Hostalric (1968-1979) i Tossa de Mar (1951-1973); finalment a Breda s'intervingué a l'església de Sant Salvador (1950-1979). A la Garrotxa l'administració central finançà les obres de rehabilitació de l'església de Sant Cristòfor de Baiget (1965-1979), a Besalú tot el conjunt medieval, en diferents etapes (1942-1979), i el d'Hostalets d'En Bas (1972), a Olot el 1980 es recuperà el convent del Carme i a Santa Pau el santuari dels Arcs (1972-1980).

Santa Maria de Ripoll, després de la restauració.

Al Ripollès meresqueren singular atenció Ripoll, amb el monestir de Santa Maria (1953-1975) (nou expedients) i Sant Joan de les Abadesses, amb l'església de Sant Pol (1964-1972) i el monestir (1964-1980). Segueix Camprodon, amb el monestir de Sant Pere (1970-1980) i Molló, amb el temple de Santa Cecília i el castell de Palmerola (1968-1974). Per acabar, a la Cerdanya es treballà activament a Llivia (1967-1969) i Meranges (1979).

En la nostra àrea geogràfica són diversos els professionals de l'arquitectura autors dels projectes: Joan Bassegoda Nonell, Jaume Casas Lluís, Benet Cervera Flotats, Alexandre Ferrant Vázquez, Jeroni Moner Codina, Arcadi Pla Masmiquel, Joan M. de Ribot i de Balle, Guillem Sáez Aragonés.

En el mateix arxiu madrileny del Ministeri de Cultura es localitzen dos documents relacionats amb el museu de Girona, un del 1867 amb la proposta de la creació d'un museu arqueològic en una església de la ciu-

tat i un altre datat del 1891, sobre el pressupost de manteniment del museu provincial. D'Olot hi ha un expedient de subvenció del Museu-Biblioteca que conté un reglament del 1911(3). També s'hi troben fons complementaris com el dels Monuments i conjunts historicoartístics (1925-1954), amb els expedients de declaració oficial.

Els altres arxius

A l'AGA, d'Alcalà de Henares, també es localitza dins la Direcció General de Regions Devastades la secció d'obres públiques (època franquista). Més a prop, a Girona, en concret a l'Arxiu Històric de la plaça Sant Josep, es conserva el fons de la delegació de Cultura del ministeri del mateix nom (1972-1981), les competències de la qual assumeix la Comissió Tècnica del Consell del Patrimoni Cultural Català de la Generalitat a partir del 1981. Per a èpoques anteriors és obligada la consulta del fons de la Comissió Provin-

cial de Monuments(4) que custodia el Servei d'Arqueologia de Girona, situat a Pedret (hi ha una còpia de l'inventari a l'AHG). Finalment, l'investigador no pot obviar la visita a altres arxius, com el del Col·legi d'Arquitectes, el de la Diputació i el del bisbat, propietari en moltes ocasions dels monuments objecte de rehabilitació(5).

Josep M.T. Grau és arxiver.

Notes

- (1) Per als antecedents és interessant consultar l'estudi d'Isabel Ordieres Diez *Historia de la restauración monumental en España (1835-1936)*. Madrid, 1995, 493 p.
- (2) Per a la seu episcopal, us remetem a l'obra de Luis Miguel de la Cruz Herranz *et al* *Proyectos de restauración de catedrales españolas (siglos XIX-XX)*. Madrid, 1990.
- (3) Carlos Ramos Ruiz, *Catálogo de la documentación referente a los archivos, bibliotecas y museos arqueológicos que se custodia en el archivo del Ministerio de Educación Nacional*. Madrid, 1950, p. 391-395.
- (4) Entre d'altres, ha treballat el fons Josep Calzada Oliveras en dos articles apareguts a la *Revista de Girona* els anys 1981, núm. 94 (1981) i 113 (1985). Sobre aquesta tipologia de fons hi ha diversos articles d'arxivística a l'Estat de Guadalupe, Navarra, Eciija, Barcelona i Tarragona, d'aquests darrers veuen les aportacions que fan Jordi Torner Planell en el butlletí *Arxius*, núm. 12 (1996), «El fons de la comissió de monuments de la província de Barcelona (1844-1983)», Josep Grahit i Grau, *Comisión de monumentos históricos y artísticos de la provincia de Barcelona. Memoria de la labor realizada por la misma en su primer siglo de existencia (1844-1944)*, Barcelona, 1947, 312 p., i Josep M. T. Grau Pujol, «El fons documental de la comissió de monuments històric-artístics de Tarragona», a *L'Arqueologia informa (Tarragona)*, núm. 12 (2000), p. 3-4.
- (5) És de consulta obligada el volum de les *Jornades d'estudi de la documentació d'arquitectura i urbanisme*, Girona, COAC, 1993.